

(Fortsættelse 21):

FIASKO SOM FODBOLDSPILLER

Min fætter Dennis forsøgte forresten på et tidspunkt at få mig gjort interesseret i fodbold, og tog mig derfor med til træningen, der foregik i Fælledparken. Jeg fik da også anskaffet mig et par nye fodboldstøvler, nogle benskiner og specielle sokker, samt korte bukser og trøje, og med dette skrud i tasken mødte jeg en dag op til træningen. Inden da samledes holdet i klublokalerne i Ryesgade, hvor man klædte om, og herfra gik vi i samlet trop over til fodboldbanen i Fælledparken. Undervejs søgte min fætter, der godt kunne se på mig, at jeg var noget betænkelig ved situationen, at indgyde mig mod og trøstede mig med, at jeg i den første tid kunne nøjes med at være tilskuer.

Det var imidlertid så bidende koldt den vinterdag, hvor det var meningen at jeg skulle have debuteret som fodboldspiller, at jeg frøs som en lille hund. Med tænderne klappende i munden og blåfrossen om næsen og de bare knæ, stod jeg nærmest paralyseret ude på sidelinjen og ventede utålmodigt på, at træningstiden udløb. For mig syntes den at vare en evighed. Men endelig var den overstået, så vi kunne skynde os tilbage til klublokalet, for at få varmen og skifte til en lunere påklædning. Jeg var så gennemkold, at det kun var med største besvær, jeg så mig i stand til at foretage tøjskiftet. Og selvom det havde været en dyr udgift med de nye fodboldstøvler og andet udstyr, var jeg fast besluttet på aldrig at gentage denne eklatante fiasko, som gjorde mig flov og gal på samme tid. Det blev derfor både første, eneste og sidste gang, jeg forsøgte mig som fodboldspiller. Mine interesser lå på helt andre områder og var udpræget indendørs beskæftigelser.

Men filmene fra juleshowet optog til gengæld min tanke og fantasi i lang tid efter den fantastiske oplevelse det var, at overvære sit første juleshow. I samme tidsrum samlede jeg på glansbilleder, og specielt på dem med Disney-figurer, hvor iblandt fandtes Tyren Ferdinand, De tre små grise og ulven, Den grimme Ælling, og forresten også Snehvide, Prinsen med hest, Dronningen, Heksen, og ikke mindst: Dværgene. De blev omhyggeligt opbevaret i et stift omslag, jeg nænnede ikke at klistre dem ind i et album, for jeg syntes det var synd at komme lim bag på dem!

I den følgende tid gjorde jeg ihærdige forsøg på at lære at tegne disse i mine øjne herlige og skønne figurer, som præcis lignede dem i tegnefilmene, jeg havde set, hvilket kun bidrog til at gøre dem endnu mere dyrebare for mig. Det lykkedes mig da også tilnærmelsesvis at få mine tegninger til at ligne figurerne, selv om jeg naturligvis ikke havde helt samme styr på linieføring, form og

komposition, som det senere hen blev tilfældet. Og bekendtskabet med Disney-figurerne fik - på godt og ondt - selvfølgelig indflydelse på alt, hvad jeg ellers tegnede. Mine egne figurer kom derfor også til at bære præg af et tydeligt slægtskab med figurerne fra det verdensberømte tegnefilmsværksted i Hollywood, hvilket jeg dengang kun følte mig stolt over.

Senere, da jeg i nogle år havde været medarbejder på tegnefilmen "Fyrtøjet", kom jeg i en længere periode til at nære aversion imod den såkaldte Disney-stil, og gjorde mig store anstrengelser for at komme væk fra den, hvilket da også lykkedes, til gavn og glæde for mit senere virke. Men efter nogle år som forsøgsvis "seriøs" tegner, gik det efterhånden mere og mere op for mig, hvor godt tegnede Disney-figurerne i grunden var og er. Og samtidig indså jeg, hvor tåbeligt af mig det var, at forkaste dem og den stil, som de af gode grunde var tegnet i. Det hang jo selvfølgelig sammen med deres anvendelighed som først og fremmest tegnefilmsfigurer, og specielt med deres anvendelse i kommercielle underholdningstegnefilm, som det økonomisk set gerne skulle kunne betale sig at producere. Dette er der ikke i sig selv noget suspekt ved, og i dag synes jeg faktisk, at Disney-figurerne ofte er noget nær genialt og mesterligt tegnede, ja, endda så godt, at jeg ville ønske, at jeg selv kunne tegne ligesådan og lige så godt.

Men bortset fra dette, så vil enhver sagkyndig kunne konstatere, at den såkaldte Disney-stil faktisk har udviklet og ændret sig gennem tiden. Fra 1920'ernes ligefremme og ofte banale figurer, udviklede stilen sig op gennem 1930'erne til det, man i dag forstår ved den klassiske Disney-stil, som kan ses i en række af Disneys bedste korte tegnefilm, og som kulminerede i og med Snehvide-filmen. I 1940'-50'erne perfektionerede man stilen, som efterhånden blev strammet mere og mere op, hvilket især kan ses i de store tegnefilm fra 1950'erne, film som Alice i Eventyrland ("Alice in Wonderland", 1951), Peter Pan ("Peter Pan", 1952), Lady og Vagabonden (Lady and the Tramp", 1955, og kulminerende med The Sleeping Beauty ("Tørnerose", 1959).

Efter den sidstnævnte film, som havde været seks år i produktion, forsøgte man sig med en friskere stil, hvilket blandt andet hang sammen med de nye tekniske muligheder for at overføre de blyantstegnede animationstegninger til de celluloidark, man bruger og næsten altid har brugt i tegnefilmproduktionen. I 1970'erne fortsatte man med denne stil, men fra omkring 1980 var der et nyt og yngre hold af tegnere og animatorer parat til at overtage ansvaret på Disney-studierne. Det medførte blandt andet, at tegnefilmstilen vendte tilbage til den oprindeligt stramme og lukkede streg, men nu eksperimenterede man i stedet for med figurerens stilart, og det har medført, at der faktisk ikke er to Disney-tegnefilm fra 1980'-90'erne, der er ens, i hvert fald ikke, hvad tegnestil angår. Særkendet for Disney-tegnefilm var, er og forblev selve animationen,

som det stort set aldrig er lykkedes andre tegnefilmstudier at overgå. Men man bibeholdt dog den ny teknik, som i løbet af '80'erne yderligere blev udvidet og suppleret med computer-genereret grafik og animation. Det allerseneste nye er, at man ikke længere overfører blyantstegningerne til cels og farvelægges disse, men benytter computerteknikken til det. Animationstegningerne, der i lighed med baggrundene fortsat laves ved håndkraft, scannes ind i computeren, hvor de derefter farvelægges og kombineres med baggrundene, som i reglen er optaget på normal vis på trickbordet, men som i visse tilfælde er computergenererede. Til slut overføres det hele på f.eks. 35mm filmmateriale, hvis det drejer sig om tegnefilm, der skal vises i biograferne. Eller på videotape, hvis filmene kun skal vises i hjemmebiografen.

I 1990'erne kom den helt igennem computergenererede, såkaldt 3D-"tegnefilm" på markedet, både som kortfilm og spillefilm, som f.eks. "Toy Story", "Roots" og "Ants". Denne type film kan dog egentlig ikke karakteriseres som tegnefilm, men er derimod en helt speciel teknik og kunstart for sig. Det er i dag vanskeligt at spå om, hvor vidt den computergenererede film vil slå den tegnede og animerede kommercielle film af markedet, men det kan næppe helt udelukkes, at det vil ske på et tidspunkt. Eller at produktionen af 'gammeldags' tegnefilm vil blive indskrænket til en minimum, alene på grund af de uhyre summer, det koster at lave sådanne film. Tegnefilm som sådan vil måske derefter kun være et medium for specielle kunstnere og fans.

Min fætter og jeg fulgtes lejlighedsvis sammen i biografen lørdag eller søndag til eftermiddagsforestilling i Odeon på Fælledvej. Her så jeg for første gang filmfarcer med Ungerne ("The Gang"), Harold Lloyd og Gøg og Gokke. Især de sidstnævnte syntes jeg forresten ikke særlig godt om som dreng, og heller ikke senere som "seriøst" ungt menneske. Det var naturligvis det, at de altid opførte sig "forkert" og ødelagde ting og sager, som de kom i nærheden af, der ikke faldt i min smag. Jeg havde kort sagt ikke sans for deres egenart og særlige form for crazy humor. Min opfattelse ændrede sig imidlertid mange år efter, da jeg af en eller anden grund pludselig fik øjnene op for genialiteten i de to herlige komikers spil og samspil.

Enkelte gange kom min fætter og jeg også i Ry-Kino i Ryesgade, og her gjaldt det oftest også lørdag-søndags matinéerne kl.16. Det hændte lejlighedsvis, at biografturen gik til Regina på H.C.Ørstedsvej, hvor der som regel vistes et dobbeltprogram, der ofte bestod af en gangsterfilm og en westernfilm, begge amerikanske naturligvis. For de fleste biografers vedkommende gjaldt det dengang, at der gerne vistes en eller anden kortfilm som såkaldt forfilm til hovedfilmen eller hovedfilmene, og de ovenfor nævnte biografer var ingen undtagelse i den henseende. Forfilmene var uhyre populære og et velkomment indslag hos både børne- og voksenpublikummet, og de bestod i nogle tilfælde

af filmfarcer med f.eks. Chaplin, Gøg og Gokke eller Harold Lloyd. Men oftere drejede det sig om korte tegnefilm, som f.eks. "Knold og Tot" ("The Katzenjammer Kids") - sådanne tegnefilm har jeg selv set blandt andet i Odeon og Nora Bio - "Skipper Skræk" ("Popeye") eller "Betty Boop".



Midt i billedet til venstre ses Fælledvejs udmunding i Nørrebrogade. I den relativt lave bygning på fotoet til højre ligger den bygning, der i 1939 og til op i 1980'erne formentlig var Odeon-biografen. Facaden er dog totalt ændret, medmindre der er tale om en nyere bygning, lige som bagbygningen med biografensalen er nedrevet. Bygningen til venstre for 'biografen' er muligvis den samme som i 1930'erne, men i så fald renoveret, hvorimod bygningen til højre med sikkerhed er den samme, som også lå der i Odeon-biografens tid. – Fotos: © 2009 Harry Rasmussen. FOTO 90 og 91

I meget sjældne tilfælde kunne det være en eller anden af Disneys korte tegnefilm, der blev vist som forfilm, men det hørte til sjældenhederne, vistnok fordi Disney-selskabet selv ville bestemme, hvor og hvornår dets film blev vist. I alle tilfælde skete det, at det veloplagte og talrige børnepublikum brød ud i et højlydt jublende "Jaeeh!" i samme øjeblik logoet af f.eks. Mickey Mouse, Anders And eller Pluto strålede oppe fra det hvide lærred til tonerne af deres respektive kendingsmelodier. Sidstnævnte var det dog normalt fuldkommen umuligt at høre på grund af de voldsomme bifaldstilkendegivelser fra den begejstrede tilskuermasse, der gerne hoppede i sæderne og slog omkring sig af bar glæde. Det samme var tilfældet med Skipper Skræk- og Betty Boop-film, hvoraf børnepublikummet især holdt umådelig meget af den spinatædende sømand.

Den opmærksomme og vidende læser vil måske have lagt mærke til, at Disney-figuren Fedtmule ("Goofy") ikke er nævnt i det ovenstående. Men det skyldes den gode grund, at han først fik sin egen tegnefilmserie samme år, altså 1939, og jeg havde endnu ikke haft lejlighed til at se hans første solo-film. Goofy-serien indledtes med den herlige "Fedtmule paa fisketur" ("Goofy and Wilbur"), der mig bekendt først vistes i Danmark i Metropols Juleshow 1940, hvor jeg forresten selv havde lejlighed til at se den. I øvrigt er denne film måske også

interessant derved, at den formentlig har inspireret den danske tegnefilmmand, Henning Dahl Mikkelsen (Mik), til at lave sin "Ferd'nand på fisketur", som indgik i et kortfilmprogram fra filmselskabet ASA, og som havde premiere i en række københavnske biografer den 30. oktober 1944. Hovedfilmen i programmet var forresten den løsslupne danske farce "Bedstemor går amok" fra samme år, der med Petrine Sonne i titelrollen havde en række populære danske skuespillere i rollerne.

"Ferd'nand", som blev skabt i 1937, var på det tidspunkt landskendt og tilmed verdensberømt som tegneseriefigur, og det var formodentlig Dahl Mikkelsens ønske og håb, at den pudseløjerlige lille mand med tophatten, som i øvrigt aldrig sagde en lyd eller et ord, men lejlighedsvis havde et udråbstegn eller et spørgsmålstegn som eneste "verbale" udtryk, skulle blive lige så godt modtaget som tegnefilmshelt, som tilfældet var med Disneys figurer. Det gik desværre ikke sådan, for det blev kun til endnu en kortfilm med den venlige, stumme lille mand i hovedrollen, "Ferd'nand på bjørnejagt", 1945, og nogle reklamefilm med ham. Grunden til, at der ikke blev lavet flere tegnefilm med "Ferd'nand" kender jeg ikke, men bortset fra de altid nærværende og afgørende finansielle grunde, tror jeg det blandt andet kan skyldes, at figuren ikke havde helt den samme charme og appel på tegnefilm, som tilfældet er i tegneserien. Dertil bidrog måske at figuren var lidt 'mekanisk' animeret, især i den sidstnævnte film, og derfor ikke udstrålede det "liv" og den "personlighed", der er så vigtig en faktor i al god tegnefilm. En god animation er publikum jo især blevet vænnet til gennem Disneys tegnefilm, hvor dog ikke kun karakter-animationen, men også måden at fortælle "historien" på, er helt i top, både hvad kvalitet og teknik angår.

Det kan en passant indskydes, at efter krigen henvendte Dahl Mikkelsen sig med sine Ferd'nand-film til Disney-studierne i Californien, for om muligt at komme i betragtning som supervising animator. Men ifølge et uverificeret forlydende, fandt man ham ikke tilstrækkelig kvalificeret som supervising animator, og det var, hvad han åbenbart ønskede at være. I stedet foreslog man ham ansættelse som "story-man", dvs. en, som får ideer til tegnefilm, til sekvenser og scener i samme, og som skitserer ideer og handlingsforløb ned på papirlapper, som hænges op på den såkaldte storyboard. Det havde man nemlig konstateret, at han var god til, hvilket han jo også til fulde havde demonstreret i og med tegneserien "Ferd'nand".

Dahl Mikkelsen afslog ifølge samme forlydende tilbudet, men slog sig alligevel ned i Californien, hvor han fortsatte med at tegne sin med god grund berømte tegneserie. Men før det var kommet så langt, havde han tegnet denne og et par andre serier herhjemme, lige som han både før, under og efter krigen havde tegnet adskillige reklametegnefilm. I en årrække samarbejdede han med

sin læremester, dansk tegnefilms egentlige pionér og grand old man, Jørgen Müller. Jeg ser i denne forbindelse bort fra Robert Storm Petersens pionérvirksomhed på tegnefilmens område 1919-24. Storm P.s arbejde med tegnefilm ophørte brat og fik ingen umiddelbare efterfølgere. Der skulle komme til at gå omkring 8 år, førend Jørgen Müller, som den første herhjemme efter Storm P., trådte frem som tegnefilmmand. Jeg skal senere vende tilbage til en lidt mere indgående omtale af Jørgen Müller og hans tegnefilmarbejde. Det vil ske i forbindelse med omtalen af langtegnefilmen "Fyrtøjet"s forhistorie.



På fotoet til venstre ses Fælledvejs udmundning i Nørrebrogade ud for den indeklemte, men alligevel imponerende katolske Sankt Ansgars Kirke. Nogle få husblokke derfra mod højre side ligger – eller måske rettere sagt lå – Nørrebros Biografteater, som aldrig var hverken imponerende eller pompøs, men derimod et lidt trist indrettet og interimistisk lokalt 'tempel' for de levende billeder. Men for min mormor var det biografen frem for alle i København. – Fotos: © 2009 Harry Rasmussen.

Men tilbage til min fætters og mine fælles biografbesøg: Mærkværdigt nok, kom vi på det tidspunkt, der her er tale om, nemlig efteråret/vinteren 1939, aldrig i Nørrebros Biografteater, kaldet Nørrebros Bio, på Nørrebrogade. Bortset fra Odeon, var det den biograf, der lå nærmest vores bopæl i Baggesensgade. Men i Nørrebros Bio, som den kaldtes i daglig tale, spillede der for det meste danske og svenske film, og dem brød vi os dengang ikke nær så meget om at se, som de efter vores opfattelse betydeligt mere interessante og spændende udenlandske film, hvilket så godt som altid var ensbetydende med amerikanske film.

Det generede os overhovedet ikke, at vi ikke forstod, hvad personerne på film lærredet sagde, for vi var kvikke nok til at kunne læse og følge med i filmenes undertekster, de såkaldte subtitles. Og desuden var det mere filmens handling, som ofte fremgik direkte af billedsiden, vi havde opmærksomheden rettet imod og som fængede os. Man behøvede ikke at læse undertekster, for at kunne følge med i cowboy'dernes og indianernes vilde ridt hen over prærien, eller for at se politiet i skudduel med gangstere. Vi forstod også umiddelbart,

når helt og heltinde blev forelskede og efter diverse misforståelser fik hinanden i enden.

Kærlighedsfilm var forresten ikke noget for drengepublikummet, som på det tidspunkt i filmen, hvor helten og heltinden kyssede hinanden, gentagne gange råbte: "Ismand! Ismand!" Det hang sammen med, at biograferne på den tid i reglen havde en sliksælger, som både før og under forestillingerne gik rundt i biografsalen og solgte sine varer. - De romantiske idyl- og tåreperser-film var mere for piger og damer, og derfor var min rare, kære mormor fast ugentlig gæst i Nørrebro Bio, hvor der i reglen spillede den slags film. Det var faktisk den eneste biograf, hun kom i, efter at hun var begyndt at gå regelmæssigt i biografen. Fra omkring 1938, da hun fik sit første par briller, var hun i mange år efter en fast ugentlig gæst i Nørrebro Bio, for programmet skiftede i reglen hver mandag, og så kunne man finde hende siddende på første række midt for til første aftenforestilling.

Morfar fandt til stadighed, at det ikke var ulejligheden værd at gå i biografen, og som tidligere nævnt var han fuld af ironi og sarkasme over, at mormor eller nogen anden for den sags skyld, ville spille tid og penge på det i bedste fald ligegyldige og værdiløse bras, han i almindelighed betragtede film for at være. Men hans mening anfægtede ikke mormor, som troligt hver mandag et kvarter før klokken 19 mødte op til ugens og aftenens første forestilling. Og dette "ritual" fulgte hun faktisk til omkring 1959-60, hvor en dødelig sygdom forhindrede hende deri.

Men som sagt, Metropols årligt tilbagevendende juleshow overstrålede for mig og - efter publikumstilstrømningen at dømme - mange andre børn, alt andet, hvad biograferne havde at byde på dengang. At stå i kø, for at købe billet, og bagefter, fuld af spænding og forventning, at storme ind i salen og finde sin plads - dengang var der altid nummererede pladser, bortset fra de tre første rækker - og dér vente på det magiske øjeblik, hvor tæppet gik fra, mens lyset dæmpedes i salen, og de første lystige toner og farvestrålende billeder viste sig deroppe på den store hvide skærm, det hørte til et af livets højdepunkter. Og hvad enten det var hovedet af Mickey, Anders And eller Pluto og senere Fedtmule, der stirrede ned på det veloplagte og hujende børnepublikum, iblandet et vist antal voksne ledsagere, så overskygger disse begejstrede og betagende øjeblikke og disse herlige tegnefilm, alt andet i erindringen fra dengang.

I dag er alt dette jo forlængst blevet historie, dels fordi man selv er blevet voksen, om end stadig begejstret tegnefilm-fan, og dels fordi biografer og biografbesøg ikke længere er helt den samme oplevelse, som tidligere. Og det er det bl.a. ikke, fordi biograferne - på få undtagelser nær - er omdannet til

så kaldte multi-biografer med en enkelt eller to større sale og et vist antal mindre sale, afhængigt af biografens oprindelige størrelse. Dertil kommer, at mange af de gode gamle biografer forlængst er blevet lukket og omdannet til supermarkeder eller andet lignende brug.

Den økonomisk set rentable fordel ved multi-biograferne ligger i, at disse i lighed med andre discountbutikker, kan drives ved hjælp af meget mindre personale, ja, faktisk kan en multi-biograf med mange sale, i kraft af automatiserede operatørrum, der styres fra en slags kommandocentral, betjenes af en enkelt operatør. I nogle tilfælde er "operatøren" tilmed identisk med den person, der også sælger billetter!

Men fjernsynsmediets succesrige fremmarch inden for de sidste 50 år af 1900-tallet har medført lukningen af et betydeligt antal biografer i Danmark, og ikke mindst i Storkøbenhavn, hvor der siden slutningen af 1960'erne var adskillige mere eller mindre velrenommerede biografer, der efterhånden måtte give op og dreje nøglen om. Således også Disney-biografen par excellence, Metropol, som i lighed med flere andre biografer i samme trængte situation, f.eks. Carlton på Vesterbrogade, dog først gjorde ihærdige forsøg på at overleve, eller i al fald forhale et ophør, ved i sine sidste år at spille udprægede erotiske eller såkaldte sex-film fra den bløde ende af pornoskalaen. Men her fik biograferne stigende konkurrence fra den mængde butikker, der efterhånden dukkede op på Strøget og i Istedgade og de omkringliggende sidegader, og som viste og solgte såkaldt hård porno.

I sit forgæves forsøg på at fastholde et publikum, ændrede og sænkede f.eks. Metropols ledelse efterhånden den før så velrenommerede biografers repertoire til et niveau og en kvalitet, der faktisk ikke var biografen værdig. Desuden var det ikke just pornofilm, det unge og yngre biografpublikum gik i biografen, for at se. Og publikum, hvilket i Metropols seneste år hovedsagelig vil sige ungdommen, svigtede derfor med tiden i et omfang, så at det ikke kunne svare sig at holde åbent. I begyndelsen af 1980'erne måtte Metropol dreje nøglen om for sidste gang, i øvrigt i lighed med, hvad der var tilfældet for før så betydelige københavnske biografer som Nørreport Bio, Alexandra, Kino-Palæet, 3 Falke Bio, World Cinema og Rialto.

Lukningen af disse biografer, var blot en fortsættelse af den tendens, der tog sin begyndelse omkring midten af 1960'erne, og som, særlig efter videomaskinernes og videofilmenes markedsføring i begyndelsen af 1980'erne, er fortsat helt op i 1990'erne. Men navnet Metropol vil altid have en særlig klang for Disney-fans af min årgang, for stedet var ikke alene knyttet til de berømte juleshows med i reglen 6 Disney-tegnefilm, men også til 2.juledagspremierne på de store og pragtfulde lange tegnefilm fra Disney-

studierne. Det var også hjemstedet for udlejningselskabet "Gloria Film", hvis bomærke eller logo forestiller mytologiens fløjtespillende Pan siddende over firmateksten, og som på det tidspunkt vistnok var eneudlejer af Disney-film herhjemme. Firmaet havde kontorer på førstesalen ovenover biografen, og her lå også den tegnestue, hvor der på det tidspunkt var et antal tegnere beskæftiget med at tegne de berømte og populære Disney-figurer til alskens formål: Etiketter, varepakninger etc., etc. En aktivitet, som havde overordentlig stor reklamemæssig og økonomisk betydning for Disney-selskabets situation og trivsel.

Ifølge visse forlydender indbragte denne indtægtskilde mange flere penge til selskabet, end tilfældet dengang var med tegnefilmene, som med undtagelse af "Snehvide", 1937, og senere "Askepot", 1950, i reglen gav underskud i pengekasen. Det havde selvsagt stor værdi for Disney-studiernes finansielle situation og muligheder i forbindelse med tegnefilmproduktionen. Forresten var det også på den ovenfor nævnte tegnestue, at de danske tekster blev lavet til det hurtigt meget populære tegneserieblad Anders And & Co., efter at dette var begyndt at udkomme i 1949. Bladet benyttede jo dengang udelukkende serier, som var forfattet og tegnet i udlandet, fortrinsvis i Amerika på Disney-studiernes egne tegnestuer. Her var det især serietegnere som f.eks. Carl Barks, hvis speciale var Anders And-serierne, og Floyd Gottfredson, hvis domæne var Mickey Mouse-serierne, der dominerede. Senere er mange andre tegnere kommet til, både udenlandske og danske, og blandt de sidstnævnte bør især nævnes Freddy Milton, som i en årrække har tegnet danske Anders And-serier.

JULEAFTEN OG 1: JULEDAGS FROKOST

Som det vil være fremgået af det ovenstående, er vi i vort tilbageblik nået frem til omkring juletid 1939. Så vidt jeg erindrer tilbragte vi juleaften hos os selv, men med mine morforældre og fætter Dennis som gæster. 1. juledagsfrokosten blev derimod holdt hos mine morforældre, hvor også en del af den øvrige familie var samlet, dvs. min moster Lilly og hendes mand, Poul, min moster Gudrun og hendes samlever, Bubbi, samt min morbror Thorkild og dennes kæreste eller kone, Lillian. Så vel min moster Lilly og hendes mand som moster Gudrun og hendes samlever, boede i samme opgang som mine morforældre. Hertil var moster Lilly og hendes mand flyttet, efter at hans gamle mor, som de havde boet hos i lejligheden på hjørnet af Todesgade og Baggesensgade, var afgang ved døden.

Min moster Gudruns samlever hed egentlig Volmer til fornavn, men kaldtes i daglig tale for Bubbi. Han var lædervaredekupør, dvs. tilskærer af tasker, punge, tegnebøger o.lign., og arbejdede som sådan på en lædervarefabrik i Gothersgade, hvor min fætter Dennis senere kom i lære og også blev uddannet

som deкупør. Under Besættelsen deltog Bubbi, der var kommunist, i undergrunds- og sabotageaktiviteter, men det var selvfølgelig noget, han aldrig nogen sinde talte om dengang og vist nok heller ikke senere.



I min mormors fotoalbum, som jeg arvede efter mors død, findes blandt andet det herover gengivne foto, som jeg formoder, forestiller Thorkilds første kone, Lillian, med sit formentlig første barn, en pige, hvis navn desværre er mig ukendt. Den lille pige på billedet er antagelig 3-4 år, og jeg formoder derfor at fotoet må være fra begyndelsen af 1940'erne. Billedet er antagelig fotograferet i København, men præcis hvor er det ikke lykkedes mig at identificere. Privatfoto fra ca. 1940-42 . Tilhører Harry Rasmussen.

Min morbror Thorkilds samlever eller kone, Lillian, var en forholdsvis høj og særdeles velskabt brunette, og parret boede en overgang i Tjørnegade på Nørrebro. Kort efter at hun havde født deres første barn, så vidt jeg husker en pige, kom jeg en dag på besøg hos dem, og idet jeg trådte ind i stuen, hvor hun sad i en lænestol og ammede sin baby, rettede hun sit store, fyldige og velformede bryst imod mig og klemte det, således at der stod en tynd mælkestråle fra det, som ramte mig lige i ansigtet. Det var hendes egen muntre måde at byde mig velkommen på! Men det gjorde mig forlegen, at hun ganske ugenert ammede sit barn, for dengang var det ikke almindeligt, ja, vel nærmest stridende mod den offentlige moral, at halvstore drenge fik lov til at se på, når mødre ammede deres børn. Det forargede mig imidlertid ikke, tværtimod syntes jeg det var modigt gjort af hende, som jeg godt kunne lide, men ikke fik lejlighed til at lære nærmere at kende, for ikke længe efter blev parret separeret eller gik fra hinanden. Dog kan jeg svagt huske, at jeg sammen med mormor og Dennis en dag besøgte Lillians mor og hendes mindre søskende,

som boede i en dengang moderne etageejendom et sted i en af Københavns forstæder, vist nok i Vanløse eller muligvis i Sydhavns kvarteret..

Thorkilds ægteskab eller samliv med Lillian ophørte så vidt jeg husker i begyndelsen af 1940'erne, og jeg fik forståelsen af, at det skyldtes hans gentagne utroskab. Den virile mand og charmetrold havde svært ved at holde sig fra andre kvinder.

SNEHVIDE-PANORAMA

Dette år fik jeg i julegave bl.a. et hæfte i stift karton med udstansede ark med alle hovedfigurerne og en del bifigurer fra Snehvide-filmen. På indersiderne af hæftets lidt tykkere omslag, var der på den ene side trykt et panorama, som fore-stillede dværgenes hytte i skoven, og på den modstående side sås i den nedgående sols stråler prinsens eventyrslot på den skyhøje bjergtinde i det fjerne. Dette panorama dannede baggrund for en opstilling af figurerne, som kunne stå oprejst ved hjælp af en støtteanordning.

Det helt særlige ved netop lige præcis disse figurer og baggrunde, og det som specielt glædede mig, var, at de fuldstændig lignede dem på filmen. Der fandtes nemlig mange andre udgaver af filmens personer og lokaliteter, som ganske vist lignede i større eller mindre grad, men som var tegnet på en lidt anderledes måde og ligesom i en lidt anden stil, og dem brød jeg mig ikke særlig meget om. Nej, måtte jeg bede om den "ægte" vare, som for mig altså var ensbetydende med figurer og baggrunde, der præcis lignede dem, man kunne se på filmen. Og det gjorde figurerne så meget mere, som de var trykt på glittet karton, dvs. med en glat og skinnede overflade, som til min store glæde og tilfredsstillelse i udpræget grad gengav karakteren af filmbilledet, hvorved jeg i denne forbindelse naturligvis især tænker på tegnefilmbilledet, som har sin helt egen karakter.

Når Snehvide-panoramaet var stillet op og figurerne gjort parate til at optræde, kunne "spillet" begynde. Og med mine to små brødre og mine forældre, og lejlighedsvis den øvrige familie, som mere eller mindre beredvillige tilskuere, førte jeg figurerne ind og ud af "scenen", mens jeg fremsagde de replikker, jeg kunne huske fra filmen, og sang og nynnede dens melodier. Det var herlige og minderige øjeblikke, men måske nok mest for mig selv. I fantasien genoplevede jeg den spændende og romantiske handling i filmen, og papfigurerne og -baggrundssceneriet blev levendegjort for mit indre øje og øre, medens en næsten hellig gysen fik hårene til at rejse sig på mine arme, og det rislede mig koldt ned ad ryggen, når den onde dronning bag den sorte, dampende gryde forvandlede sig til den skoggerleende, fæle heks. Eller da denne lokkede den

uskyldsrene Snehvide med det dejlige, men forgiftede æble, og den stakkels intetanende pige, efter at have taget et bid af dette, faldt livløs om på gulvet.

Min stemme sitrede af rørelse, da dværgene, hidkaldt af Snehvides dyrevenner, kom og fandt deres kære prinsesse død, og da de anbragte hende i glaskisten og knælede sørgende omkring den. Det følte frydefuldt og herligt, da prinsen på sin flotte hvide hest, kom ridende ind fra kulissen til højre på scenen, steg af og gik hen til kisten, løftede glaslåget og kyssede den "døde" pige på munden. Og miraklet skete: Snehvide vakte atter til live, og prinsen løftede sin elskede op på hesten, og førte hende bort til sit slot, i dette tilfælde ved, at de forsvandt bagved kulissen, som forestillede nogle træer og buske. Imens dansede dværgene omkring af glæde og råbte "hurra", og "musikken" i form af min sangstemme, efter bedste evne og formåen istemte med en skønsom potpourri af filmens melodier.

Mit "publikum" havde undervejs fulgt mere eller mindre interesseret og opmærksomt med i "spillets gang", og især havde naturligvis min mindste lillebror på omkring et par år, svært ved at følge med og holde interessen fanget ved det, der foregik på "scenen". Han sad urolig og utålmodig på skødet af mor, som derfor også kunne have vanskeligt ved at holde opmærksomheden omkring "spillet". Men det ignorerede jeg alt sammen, optaget og opslugt, som jeg var af at udføre "rollerne" og styre og bevæge de stive papfigurer ind og omkring på "scenen" og ud igen, når dét skulle ske.

Da "forestillingen" langt om længe var forbi, stod jeg tilbage med tindrende blik og røde kinder, stolt og bevæget over min solopræstation, som da også gerne blev kvitteret med en klapsalve og et par anerkendende bemærkninger. Og medens "publikum" forlod "salen", dvs. vores fælles soveværelse, hvor sceneriet eller tableauet var opstillet oven på en kommode, der var ryddet til formålet, begyndte jeg omhyggeligt og nænsomt at pakke de for mig næsten "hellige" figurer og kulisser sammen. Hele herligheden blev lagt ned i en af kommode-skufferne, som kunne aflåses, så at mine små pilfingre til brødre ikke skulle kunne få fat i dem. Nøglen til kommodeskuffen lagde jeg selvfølgelig på et sted, som kun jeg og mor eller far kunne nå. Mor var forresten en smule irriteret over, at jeg lagde beslag på en hel kommodeskuffe for mig selv, men sådan blev det, hvilket hun sikkert kunne skylde sig selv for, idet hun i bedste hensigt havde forkælet mig og i reglen ladet mig få min vilje i de cirka fem år, hvori jeg var enebarn.

Men jeg opbevarede også et andet dyrebart klenodie i den aflåste kommodeskuffe, idet jeg også det år som fødselsdagsgave havde fået de syv dværge som sæbefigurer, der kunne stå oprejst som små statuetter. De var i strålende farver og så fine, at jeg ikke nænnede at have dem stående fremme,

så at mine to små brødre eventuelt kunne få fat i dem. Og at vaske sig med figurerne - hvilken uhyrlig tanke! Det kunne slet ikke komme på tale. Alligevel kan jeg i dag ikke huske, hvad der blev af dem, men "borte" tog dem i al fald.



På fotoet til venstre ses den sydlige del af Nørrebrogade med Ravnsborggades udmundning cirka midt i billedet, mellem den gullige bygning tilvenstre og hjørneejendommen med dagligvareforretningen FAKTA og den store gavlreklame, hvor tidligere varehuset BULDOG var beliggende. På fotoet til højre ses et udsnit af Ravnsborggade med facaden og indgangspartiet til det ærværdige Nørrebros Teater, hvis eksistens og historie er en historie for sig. – Fotos: © 2009 Harry Rasmussen.

I forjulen 1939 havde jeg for øvrigt også haft en anden speciel oplevelse, og det var en juleforestilling på Nørrebros Teater, hvor man spillede "Snehvide og de syv dværge" med "rigtige" mennesker, hvilket vil sige voksne i Snehvides, dronningens, heksens, jægerens og prinsens roller, og børn i dværgerollerne og som skovens dyr. Jeg erindrer ikke, om mor og Benny eller mormor og Dennis var med mig ved den lejlighed, men kun, at forestillingen trods alt var lidt af en skuffelse. Mest fordi de medvirkende børn havde svært ved at illudere som voksne dværge, og også fordi kostumer og kulisser ikke helt svarede til mine forventninger, som naturligvis var præget af Disneys flotte version af eventyret om Snehvide.

Men interessen for forestillingen var stor, for salen var propfyldt og der var udsolgt til alle forestillinger i de følgende dage. Desværre har jeg ingen erindring eller viden om, hvem af tidens voksne skuespillere, der udførte rollerne som hhv. Snehvide, prinsen, dronningen/heksen og jægeren, men der har formentlig været tale om nogle fra teatrets faste stab. Det er dog ikke usandsynligt, at det har været Annie Jessen, som havde indsunget Snehvides stemme i den danske udgave af Disneys tegnefilm, der udførte samme rolle i teaterstykket. Annie Jessen var nemlig på det tidspunkt knyttet til Nørrebros Teater.

Nytårsaften det år blev lidt usædvanlig ved, at størstedelen af Københavns befolkning efterkom myndighedernes opfordring til at undlade afbrænding af

fyrværkeri. Men der vil vist altid være nogle mennesker, fortrinsvis store drenge og unge mænd, som ikke tager tingene særlig alvorligt, heller ikke myndighedernes påbud, og som synes, at livets mening og formål må være fest og ballade, og derfor gør deres til, at lave spektakel, og helst så at det provokerer eller irriterer både mere stilfærdige, lovlydige og ansvarsbevidste borgere og - især - ordensmagten, politiet. I den henseende dannede dette år ingen undtagelse, selvom netop denne nytårsaften adskilte sig fra tidligere års nytårsaftener ved, som sagt at forløbe forholdsvis roligt og stilfærdigt.

SKÆBNEÅRET 1940

Det eneste, jeg kan erindre om nytårsaften 1939 er, at vi fejrede den i al beskedenhed og stilfærdighed sammen med mors forældre og nogle af hendes søskende, hvoraf ingen endnu havde nogen børn, bortset fra den i 1936 afdøde Emmy, hvis søn, min fætter Dennis, der, som allerede bekendt, var plejebarn hos mine morforældre.

Men ingen kunne vide eller ane, at nytårsaften 1939 markerede overgangen til Danmarks (og Norges) skæbneår. Vinteren var streng og satte ind med en frostperiode, der varede uafbrudt fra 15.januar til 21.februar 1940, med kuldegrader helt ned til minus 33 grader. Farvandene omkring København frøs til og gjorde sejlads vanskelig og til sidst kun mulig ved hjælp af isbrydere. Det medførte store søværts forsyningsproblemer, herunder bl.a. tilførslen af kul, hvilket førte til, at der af sparehensyn indførtes strenge brændselsrestriktioner den 12. februar. Stuetemperaturen måtte overalt højst være 18 grader og skulle sænkes i nattetimerne, ligesom forsamlingslokaler, museer, teatre, biografteatre og kirker kun måtte opvarmes til 10 grader. Det gjaldt også restaurationer og beværtninger, som desuden skulle lukke senest kl. 24.

I den situation blev det for alvor svært at holde varmen i vores i forvejen kolde stuelejlighed, hvor vinduerne hurtigt blev totalt tilfrosne med et tykt lag is. Far gjorde ellers, hvad han kunne for sin lille familie i et forsøg på at holde kulden fra døren. Som havnearbejder var han bl.a. beskæftiget med at losse kul, og i middagspausen og efter fyraften samlede han - og de andre kullempere - kul, der lå spildt på kajpladsen. Det hændte jo, at krangrabben, som hentede kullene op fra skibets last, forsætligt eller uforsætligt nogle gange i løbet af en arbejdsdag blev åbnet lidt for tidligt, når den skulle losse sit indhold over på lastvognenes lad, med det resultat, at en hel del kul faldt ved siden af. Så ofte som muligt kom far efter arbejdstid hjem med en halv- eller hel-fyldt sæk kul, hvilket vil sige cirka 1/4-1/2 hektoliter, som skulle supplere eller erstatte den dyre og rationerede mængde kul, som en af de lokale brændselshandlere på bestilling havde læsset af i vores kælderrum.

Vandhanerne og afløbsrørene i de uopvarmede køkkener frøs til, så vandet ikke kunne løbe hverken til eller fra. Derfor blev det nødvendigt at tilkalde den i de dage travlt optagne blikkenslager, som kom med sin blæselampe og tøde vandhanen og afløbsrøret op. Det samme gjaldt engang imellem også toilettet, hvor vandet i cisternen frøs til is, når det var allerkoldest udenfor og temperaturen i stuen - for slet ikke at tale om det uopvarmede soveværelse - var ekstremt lav, fordi man af flere forskellige grunde var nødt til at spare på brændselet.

Ventetiden kunne somme tider være lang, for blikkenslagerne havde mere end nok at se til i de dage, også fordi nedløbsrørene fra hustagene, som i de her omtalte tilfælde drejede sig om 4.-5. sals høje huse, ofte frøs til og ikke sjældent sprængte læk. Her kom blikkenslagerne også med blæselampen og tøde rørene op, så der var passage i dem, når isen i tagrenderne og sneen på tagene begyndte at smelte. Det var ikke usædvanligt at se kæmpetykke og alenlange istapper, der i stort antal hang ned fra tagrender, gesimsers og andre fremspring udenpå husene. Med stort besvær blev disse kæmpespyd fjernet, fordi de bl.a. udgjorde en stor risiko for fodgængerne på fortovene.

Men at fjerne istapperne, indebar også en stor risiko for de folk, der havde til opgave at gøre det. Mest fordi husejerne i reglen ikke mente at have råd til at betale Falcks Rednings-korps for at gøre det, hvilket ellers ville have været det bedste og sikreste, idet korpset rådede over stigevogne, hvis stiger kunne nå helt op til femte eller sjette sals højde.

Risikoen var stor, fordi husejerne almindeligvis overlod det til ejendommens vicevært eller gårdmand, at sørge for fjernelsen af istappene så vel som af sneen på tagene. Viceværten var jo i forvejen forpligtet til at holde ejendommens fortove og gårde passable og fri for sne og is, i det omfang dette normalt lod sig gøre. De som nævnt i reglen meget store, tykke og meterlange istapper, der hængte faretruende ned fra husenes tagrender, blev almindeligvis fjernet ovenfra på taget, hvor en af mændene med et tov om livet, som blev holdt fast i den anden ende af makkeren, der for modvægtens skyld havde anbragt sig på den anden side af tagryggen, for bedre at kunne stemme imod med sin kropsvægt. Den dristige mand med tovet bundet om livet, gik nu forsigtigt skridt for skridt ned ad den side af taget, der vendte ud mod gaden, idet han fjernede sneen undervejs, indtil han nåede ned til tagrenden. Her knælede han ned og bøjede sig fremover, så han kunne komme til at slå med sin hammer eller isøkse på de ofte meget tykke og genstridige istappe.

Det var et møjsommeligt arbejde, der krævede sin mand og tog sin tid, ikke mindst fordi de to mænd skulle koordinere deres samarbejde meget præcist, særlig når manden med isøkse skulle skifte position og bevæge sig et stykke

ad gangen hen langs tagrenden. Makkeren oppe på tagryggen måtte da følge med hen langs tagryggen, uden at miste fodfæste og balance, hvilket enhver sikkert kan forestille sig var et risikofyldt forehavende. Men jeg har dog aldrig hørt eller læst om, at en mand skulle være faldet ned under disse dristige manøvrer.

Fortovet nedenfor det sted på taget, hvor istapperne skulle fjernes, var naturligvis forinden blevet behørigt afspærret med et tov, som var ophængt mellem nogle jernstænger, der var placeret med et par meters afstand omkring det sted, hvor istapperne formodedes at ville falde ned og ramme fortovet eller gaden. Det skete selvfølgelig for, at ingen skulle komme noget til, når de store isspyd løsnedes og faldt ned på fortovsfliserne, hvor de knustes i stumper og stykker, der spredtes til alle sider. Som regel var der stort tilløb af især gadens knægte i alle aldre, som tog opstilling udenomkring afspærringen - ofte i betænkelig nærhed af denne - for herfra at følge det i deres øjne spændende arbejde. Og hver gang en kæmpeistap susede ned og knustes, hujede og jublede ungerne i kor, og de modigste dristede sig til straks efter at krybe indenfor afspærringen, for at samle et stort isstykke op, enten for at sutte på det eller bruge det som kasteskyts.

(Fortsættes i afsnit 22)